

Hans Tson Söderström: Normer och ekonomisk politik

SNS Förlag, Stockholm 1996, 224 s¹

Mer än de flesta av västvärldens länder har Sverige varit villigt att i kritiska lägen använda expansiv penningpolitik för att undgå en hotande uppgång i arbetslösheten. Under 1970- och 1980-talen var kostnaden för denna politik hög inflation. Eftersom alla väntade sig att penningpolitiken skulle lösa svårigheterna med alltför höga reallöner, blev de framförhandlade löneökningarna stora. Expansiv penningpolitik blev regel snarare än det undantag den borde vara enligt läroboken. Allt tal om att tvinga ner inflationen var bara tomma ord. Inför hotande arbetslöshet var regeringen alltid beredd att rucka på utfästelser om att hålla inflationen nere. Regeringens förmåga att korrigera obalanser på arbetsmarknaden blev alltså en viktig anledning till alltför höga löneökningar.

Vid 1980-talets slut kan knappast någon svensk ha varit okunnig om detta argument. SNS Konjunkturråd hamrade in budskapet om Svensk Nominell Stabilitet i varenda rapport från 1981 till 1991. Till och med i den internationella akademiska debatten blev ledande svenska ekonomer som Assar Lindbeck, Torsten Persson och Lars E O Svensson kända för sin analys av tidskonsistensproblem, tveklöst inspirerade av den inhemska politikens svårighet att skapa trovärdighet för en låginflationspolitik.

Händelserna 1990–92 var lika ödesdigra som ironiska. Behovet av prisstabilitet uppskattades till slut av de politiska beslutsfattarna och de började få bukt med inflationen. I samma stund anlände den största externa chocken för svensk ekonomi sedan andra världskriget. Den dramatiskt stigande europeiska realräntan som följde på den tyska återföreningen drabbade Sverige med full kraft, till stor del beroende på den nyligen vunna överty-

gelsen om behovet att hålla växelkursen stabil. Tidpunkten för det stabiliseringspolitiska systemskiftet var synnerligen illa vald. Det kostsamma och slutligen fäfänga försvaret av den svenska kronan gentemot spekulationsattacker under hösten 1992 har kommit att symbolisera det slutgiltiga nederlaget för tron på fasta växelkurser.

Om nu politiken var fel, vems fel var det? Detta är, uppenbarligen, en av de frågor som Hans Tson Söderström söker besvara i sin senaste bok, "Normer och ekonomisk politik". Många har utpekats SNS Konjunkturråd, där han deltagit från 1980 (ordförande 1985–94), som den misslyckade politikens profeter. I boken försvarar sig Söderström med följande två argument: I) Penningpolitiken stramades åt vid fel tidpunkt, i strid med Konjunkturrådets rekommendation; II) Hur som helst så var inte de kostnader som misstagen i penningpolitiken medförde så höga.

Kapitlen 2–9 utgörs av en redigerad samling av Konjunkturrådets rapporter under åren 1980–93, var och en med en introducerande kommentar. Boken inleds och avslutas med utdrag ur artiklar publicerade i *Ekonomisk Debatt*. Tillsammans med kapitel 10, utgör dessa kapitel Söderströms utvärdering av Konjunkturrådet och normpolitiken (kapitel 1, 1991), kronförsvaret (kapitel 10, 1995) och den svenska depressionens orsaker och förlopp (kapitel 12, 1995). På köpet får vi även en artikel om Finlands ekonomiska kris (kapitel 11, 1993), en sammanfattning av svensk ekonomisk utveckling i diagram, ett ekonomiskt-politiskt kalenda-

¹ Tack till Lisa Román och Anders Vredin för nyttiga kommentarer.

rium för åren 1971–94 och en kommenterad litteraturlista.

Söderström vill alltså visa att den medicin som Konjunkturrådet föreskrev inte var den medicin som regeringen intog när krisen nalkades. Personligen anser jag att boken visar motsatsen. I det stora hela, och i synnerhet med avseende på penningpolitiken, agerade regeringen just så som Konjunkturrådet ordinerat.

Det slutliga målet skulle vara prisstabilitet, och rådet argumenterade mycket starkt för att det inte finns någon målkonflikt mellan sysselsättning och prisstabilitet – åtminstone inte efter att ekonomin i övrigt har anpassat sig till en icke-ackommoderande penningpolitik. En fast växelkurs var enligt rådet det naturliga och viktiga första steget på vägen till denna åtråvärda regim. Förvisso är det sant att Konjunkturrådet rekommenderade anpassning av den makroekonomiska politiken vid stora ekonomiska störningar, men de begränsade alltid denna flexibilitet till att gälla finanspolitikens område.

En intressant fråga är huruvida Konjunkturrådets rekommendationer reflekterade vedertagen akademisk forskning eller huruvida den representerade subjektiva uppfattningar och värderingar. Boken avslöjar en ganska selektiv återgivning av aktuella forskningsresultat från Konjunkturrådets sida. Tyvärr gäller detta även för argumentationen kring Konjunkturrådets huvudpoäng – att en god ekonomisk politik måste baseras på fasta normer. Medan de flesta ekonomer skulle hålla med om att det är viktigt att trovärdigt kunna binda sin politik långsiktigt, dvs att normer är värdefulla, så följer inte därmed logiskt att normen måste specificera ett identiskt handlande under alla omständigheter. Den norm som säger att kronan kan devalveras uteslutande när arbetslösheten överstiger fem procent, till exempel, är inte i sig mindre bindande än den som säger att kronan aldrig får devalveras. Man får inte blanda ihop värdet av normer med värdet av rigiditet. Motsatsen till normer är om-

döme (engelskans *discretion*), inte ackommodation. Det är ackommodation baserad på en bedömning av politikens effekter som, hur gott omdömet än är, orsakar tidskonsistensproblemen. Denna viktiga poäng tycks ha gått Konjunkturrådet helt förbi. Ett representativt citat ur boken är:

”Med ackommodationspolitik menar vi en politik som ständigt är beredd att *anpassa* efterfrågetrycket för att parera olika inhemska störningar. I en normbaserad regim är man inte beredd att göra sådana anpassningar.”(s 64)

Genom att envetet hävda att valet står mellan trovärdiga normer och penningpolitisk ackommodation gav rådet enligt min mening ett helt felaktigt intryck av vilka möjligheter som stod till buds.

Ett givet försvar för rådets linje i denna fråga är att det är svårt att föra en normbaserad ackommodationspolitik. Naturligtvis kan inte varje tänkbar norm införas på ett trovärdigt sätt. Normen måste vara tillräckligt tydlig för att man ska kunna avgöra om den följs. I annat fall kan myndigheterna frestas att föra en ackommoderande politik som strider mot normen under det att de påstår att normen följs. På samma sätt är det olyckligt att definiera en norm som bara ska användas under ”normala omständigheter” eftersom myndigheterna då har incitament att bryta mot normen under förevändning att omständigheterna inte är normala. Här ligger, som Konjunkturrådet påpekade, fördelen med en helt fast växelkurs; myndigheterna har ingen möjlighet att ändra på penningpolitiken. Men just därför tycker jag att Söderström gör det lite väl enkelt för sig själv, och alltför svårt för politikerna, när han nu efteråt lägger skulden på myndigheterna för att de inte anpassade penningpolitiken till omständigheterna!

Sanningen är att den rigida prisstabilitetsnorm som förordades av SNS Konjunkturråd medför betydande risker och detta även den växelkursnorm som var

första steget på vägen till prisstabilitet. Denna insikt artikulerades tex mycket tydligt av den sk Brookingsgruppen som 1986 drog slutsatsen att ackommoderande penningpolitik i kombination med stram finanspolitik var att föredra för Sverige.² Brookingsgruppen varnade i synnerhet för den höga och varaktiga arbetslösheten som kunde åstadkommas av ett regimskifte. Precis innan katastrofen var ett faktum upprepades varningen av de svenska ekonomerna Jonas Agell och Anders Vredin i en mycket läsvärd artikel (*Ekonomisk Debatt* nr 4, 1991). Vi vet nu att oron var befogad.

Hur kunde Konjunkturrådet vara så olyckligt enögt? En förklaring får vi här. Söderström (s 15) beskriver rådets arbets sätt som Tingstenskt: "Först bestämmer jag mig till 51 procent, sedan skriver jag till 100!" För nationalekonomers anseende vore det nog bättre att begränsa användandet av den Tingstenska maximen till mer oskyldiga sammanhang – som bokrecensioner.

*Docent TORE ELLINGSEN
är verksam vid Handelshögskolan
i Stockholm*

² Brookingsrapporten publicerades på engelska och svenska 1987. Den svenska versionen kom ut på SNS Förlag och fick ersätta Konjunkturrådets rapport detta år. Konjunkturrådet valde att bemynda Brookingsgruppen i ett efterord till gruppens rapport, och en kortversion av kontroversen ges av Söderström i kapitel 6. I kapitel 1 återges Söderströms svar till Agell och Vredin.